

BÚVÓ OTTHONI TÁJ!

A nemrég magunk mögött hagyott évszázad tanított meg bennünket valamire, ami mint bizonytalan sejtés már korábban is föl-fölbukkant a gondolkodó elmékben, de meggyőződéssé sokunban csak az utóbbi évtizedek viszontagságai során érlelődött. Nevezetesen: meggyőződéssé arról, hogy bizonyos életigazságok kiteljesedjenek vagy éppen lelepleződjenek bennünk, ahhoz nem egyszer hét-nyolc évtized tapasztalatára van szükség. Ahhoz tehát, hogy képben, szóban, színben, vonalban, hangban; térben és időben meg tudjuk ragadni és formálni, ki tudjuk fejezni az örökkévalóságtól ránk mért, a nekünk szánt pillanatot, létünk esszenciális tartalmait, magát a kondenzált történelmet. Ennyi időre volt szüksége az utóbbi évszázad emberének, hogy az úgyszólván az évtizedekkel együtt változó államkeretek és államalakulatok, uralkodó rezsimok, társadalmi berendezések, ideológiák, eszmék, hitelvek születése és kimúlása között, ezek irtóhadjáratai és kölcsönös öldöklése kíséretében végül is rátaláljon arra az arkhimédészi pontra, ahol megvetheti a lábát, s amit majd az idők végezetéig elidegeníthetetlen sajátjának mondhat. Olykor azonban ennyi idő is kevésnek bizonyul, mert rá kell döbbsennie, hogy a már mögöttünk hagyott, de ugyanígy a velünk együtt történő történelem állambölcseinek, hadvezéreinek, uralkodóinak, igehirdetőinek, vallásalapítóinak és tudorainak újabbnál újabb "örökigazságai" e szókapcsolat egyik elemében sem fedik a valóságot, legkevesébé pedig mint komplex fogalom állja meg a helyét. A történelem pilléreinek, tartóoszlopainak, humánvilágunk támfalainak nem a felsoroltak a letéteményesei, a biztosítékai, a megőrzői. Ez utóbbiakat sokkal inkább mindennapjaink élettényeiben, azok észlelhető, látható, tapintható elemeiben, az ezeknek az összetevőknek az összefüggéseiben, viszonyrendszerében és törvényszerűségeiben ismeri fel az érzékeny lélek.

Ha pedig ezek után valaki nekünk szegezi a kérdést, hogy miben rejlik hát a fotóművész Stevan Kragujević alkotómódszerének különös értéke, a Štice-kép varázsa, akkor arra kell rámutatnunk, hogy az általa megélt és átértett, az önmaga mélyeiből felhozott humánvilágot, emberi viszonyaink imént említett sajátos rendjét és törvényszerűségeit volt képes maradéktalanul feltárni. Az individuális jelenségben meglátni azt, ami a tágabb közösségre is érvényes, életünk véletlennek tűnő pillanataiban pedig azt, ami örök és egyetemes.

Azt szokták mondani, hogy a fénykép a futó pillanat, az önkényesen választott egyedi látószög meg az alkalmiság, a véletlenszerűség "műfaja". Másfelől meg azt is, hogy a valósághoz való ragaszkodásé, a hűségé, a "tükröztetésé". A fotóművészet csodája (Kragujević Šticéé elsősorban) azonban éppen abban rejlik, hogy ezt a "futó pillanatot" olyképpen tudja mozdulatlansággá transzponálni (s ezáltal az "örökkévalóság" időterébe átmenteni), hogy a mozdulat pillanatnyiságát sem szünteti meg.

Aztán meg az a bizonyos "egyediség" is (az ábrázolaté éppúgy, mint az ábrázolóé) olyképpen igaz, hogy az ÉN, TE, Ő egyidejűleg a MI, TI, ŐK fogalmát is magába foglalja. A tiszai kompmester, Ferenci Jani bácsi alakja a volgai hajóvontatókét is idézi, azok "Ej juh nyem"-ét éppúgy, mint évezredek gályarabjainak ütemes sóhaját és nyögését.

Meg hát lehet-e "véletlenről" s alkamiságról beszélünk, amikor az örökkévalóság olyan objektumai jelennek meg látókörünkben, mint a vissza-visszatérő motívum, a Tisza. Az a folyó, a rómaiak Tibiscusa amelynek a jobb partján sorakozó halászkunyhók lakói egykor éppúgy a bal parton felkelő nap símogató sugaraira ébredtek, mint a mai "Homok" többemeletes épületeinek a bérlői vagy tulajdonosai. A tavaszi ár jöttén meg csakúgy együtt voltak a gáton, mint a maiak.

Mindezt nem az emlékezés kegyelete mondja tollba az e sorokat róvó egykori barátunk, hanem maga Štice képvilága, az, amit az ő tárgylencséje rögzített s hagyott örökbe utókorának. Még csak nem is a "megszépítő messzeség" vagy az utcabeli sorközösség, ami rendszerint ellágyítja a színeket, hanem a sok tizezer tájékozott újságolvasó ítéletével számoló közíró, az a publicista, akinek a tollát még korántsem a múltidézés eufemizmus vezet, hanem a valóságos, az élő és alkotó ember megismertetésének a szándéka. Németh István mintázta meg Štice alakját máig s a jövő számára is érvényes vonásokkal napilapunk 1981. május 9-i számában:

"Stevan Kragujević ül velem szemben, legnagyobb napilapunk, a Politika fotóriportere. A zentaiak Šticája. A Magyar Szó Kertész Istvánja. (A Magyar Szó-beli "keresztapja" Kalapis Zoltán volt.) A 7Nap Kormos Istvánja.

Harminc éve újságírók között él, maga is kiváló újságíró - krónikáit Leicával "írja" - tudja, mi a sztori, ontja magából a történeteket.

Nyugdíjba készül. Javasoltam, hogy ezt a találkát ne a lakhelyén, Belgrádban, hanem szülővárosában, Zentán, ejtsük meg. Ott, ahol elindult. S ahova mindig szívesen tér meg.

Míg várakoztam reá a zentai szerkesztőség negyedik emeleti szobájában, gyönyörködtem a Tiszából, a folyó menti erdősávból, az egyenes csíkkal meghúzott horizont alól fölfelé kapaszkodó nagy fehér felhőgomolyagokban. Mintha a folyó, az erdő, mintha maga a föld küldte volna a tiszta tavaszi égre ezeket a fehérén világító felhőket. Ilyen méltóságteljes felhővonulás talán csak itt van. A negyedik emeleti ablakból épp e világ végéig lehetett ellátni, vagyis talán úgy Adorján határáig. Alattam a tűzoltóotthon melletti udvarban zöld fü, teleszórva nyíló pitypanggal."

Radnóti HETEDIK ÉCLOGÁJÁ-nak a sorai járnak az eszünkben! "Búvó otthoni táj!.. " Csak az tudja látni s meglátni benne emberi létünk zálogát, akinek a látását nem a világnézetek különböző előjelű doktrinái, a job - vagy balpárti, nemzeti vagy éppen anacionalista eszmeáramlatok szemellenzői irányították és alakították az élete során, hanem az együttélés szándéka, főleg pedig gyakorlata, ami aztán Štice képvilágában az OTTHON apoteózisává magasztosul.

Zárjuk hát emlékező sorainkat azzal a megnyugvással és vígasztaló tudattal, hogy a körünkből távozott földink és barátunk afféle hitbizományként nemcsak a világ képi megformálásának a titkait hagyta ránk. Mintha csak a művészlélek reinkarnációjának lennék tanúi: Tanja Kragujević, a fotóművész költő-leánya, más művészi közegbe, az emberi szó szférájába áthelyezve ugyan, de mintegy ennek a

hagyatéknak a jegyében énekli tovább a Pejsaži nevidljivog témáit, a mikrokozmosz látványát, az Emberlét panorámáját, szellemivé váltva az érzékit, lelkivé a látottat.

A végső tanulság pedig, amit Stevan Kragujević képe kínál: nem az eszmei elvontságok, hanem a valóság: az embert a maga mostohaságával gyakran áldásaival redig gyéren látogató természeti világ, a vele folytatott párbeszéd, létezésünk érdes vagy éppen nyájas felületei azok a történelmi tényezők, amelyek oly gazdag lélekké formálják az Adai utca lakóját, s teszik "befogadó" emberré, receptív szellemmé, más szóval: KÖZÖSSÉGÉ.

prof. dr Széli István

Prostor večnosti, fotomonografija Stevana Kragujevića. Priredio Borivoj Mirosavljević. Foto, kino i video savez Vojvodine, Novi Sad, 2003, str. 124-125.